

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Палагнюк Ольги Василівни

«Християнські настановлення як чинник формування соціальної відповідальності особистості», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 –соціальна психологія; психологія соціальної роботи

У контексті розбудови демократичної держави та громадянського суспільства в Україні все більшої актуальності набуває проблема соціальної відповідальності особистості, її готовності до соціально відповідальної поведінки. Передумовою соціальної відповідальності особистості є вибір, який визначається її життєвою позицією, в основі якої постають ціннісні імперативи, які, зокрема пов'язані із релігійною духовністю, християнською мораллю. Гармонізація та інтеграція внутрішнього світу особистості, її якостей і властивостей виявляється в узгодженні та рівновазі між духовною спрямованістю, цінностями та соціальною поведінкою.

Проблема вивчення психологічних чинників формування соціальної відповідальності особистості в сучасних соціально-економічних умовах постає як соціально значуща. До її вирішення вдало залучилася й О. В. Палагнюк, котра взялася досліджувати вплив християнських настановлень на формування соціальної відповідальності особистості – проблему не лише актуальну, але й все ще недостатньо висвітлену як в українській, так і в зарубіжній психологічній науці.

З цією метою нею було ґрунтовно проаналізовано зміст зазначеного феномену з позицій різних підходів, також обґрунтовано доцільність вивчення християнських настановлень як чинника формування соціальної відповідальності особистості. Дослідницею складено та ретельно впроваджено план емпіричного дослідження, який передбачав реалізацію попереднього, констатувального та корекційно-розвивального етапів. Завдяки коректному

застосуванню методів математико-статистичного аналізу здійснено влучну інтерпретацію отриманих результатів. Втілення зазначеного передбачає наявність високого рівня професійної майстерності, аналітичних здібностей, а також дослідницької інтуїції здобувачки.

Відповідно до логіки аналізу дисертаційного дослідження Палагнюк О. В. зупинимося на його поетапному висвітленні та експлікації основних досягнень.

Аналіз вступу демонструє коректне визначення об'єкту та предмету дослідження, репрезентує належний рівень його наукової новизни та практичного значення. Вибір застосованих методів і методик забезпечує досягнення мети й реалізацію поставлених завдань.

Основні результати дослідження належним чином апробовано і відображено в 19 публікаціях, з яких 7 статей – у фахових наукових виданнях, включених до переліку МОН України, 3 статті – в періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, із яких 2 – в іноземних виданнях.

У першому розділі дисертації наведено результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, висвітлено стан розробки проблеми відповідальності в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях та обґрунтовано розуміння соціальної відповідальності. Якісно проведений аналіз теоретичних засад вивчення соціальної відповідальності особистості дозволив дисертантці визначити її як стійке особистісне утворення, що виражає ціннісне ставлення особистості до інших людей, навколишнього світу, до самого себе; визначає соціально належну поведінку на основі прийняття духовних і моральних цінностей та особливостей свого вибору (як суб'єкта соціально відповідальної поведінки) й усвідомлення значущості її наслідків.

Авторкою переконливо показано, що проблема соціальної відповідальності тісно пов'язана з розвитком моральної і світоглядної сфер особистості, важливим компонентом яких є настановлення як готовність до соціальної активності й відповідальності як результату цієї активності.

Заслуговує на увагу представлений в п 1.3. аналіз християнських настановлень у соціально-психологічному та світоглядному контекстах, що дало підстави для визначення цих настановлень як світоглядних, які, як зазначає автор, виступають потребою і готовністю ставитись й діяти стосовно людей, подій, явищ, життя, себе, Бога на основі християнської моралі, заснованої на вірі і любові до Бога та ближнього.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячений опису специфіки організації та основних етапів емпіричного дослідження, обґрунтуванню психодіагностичного інструментарію, характеристиці вибірки досліджуваних, а описано зміст та специфіку використання методів та процедур. Автором подано результати дослідження специфіки впливу християнських настановлень на структурно-змістові характеристики соціальної відповідальності студентської молоді, а також розкрито соціально-психологічний зміст типів соціальної відповідальності особистості. Заслуговує на увагу, представлена автором типологія соціальної відповідальності та виявлені статистично значущі відмінності між представникам різних типів відповідальності за вираженістю практично усіх компонентів соціальної відповідальності, християнських та інших соціальних настановлень.

Знайомство з емпіричною частиною дослідження дає можливість оцінити досить великий, як для кандидатських дисертацій з психології, обсяг вибірки (535 осіб) та перелік використаних методів математичної статистики, серед яких багатомірне шкалування методом ALSCAL, яке було спрямовано на вивчення структури християнських настановлень, порівняльний аналіз за Т-критерієм Уїлкоксона й тестом Фрідмана, за критеріями Н-Крускала-Уоліса та U-Мана-Уїтні, дисперсійний аналіз за критерієм F-Фішера, спрямований на визначення особливостей впливу християнських настановлень на соціальну відповідальність особистості, а також кластерний аналіз методом Варда для побудови типології соціальної відповідальності.

Це дає підстави зробити висновок про високий рівень професійної компетентності дисертантки, яка дала їй змогу гармонійно інтегрувати

вказані методи задля досягнення сформульованої мети – визначення особливостей впливу християнських настановлень на формування соціальної відповідальності студентської молоді.

Отже, проведене емпіричне дослідження має комплексний характер, що свідчить про дослідницьку компетентність дисертантки, її здатність коректно аналізувати, інтерпретувати та систематизувати значні масиви даних, тим самим підтверджуючи власну наукову спроможність.

Третій розділ присвячений ретельному аналізу теоретико-методичних засад розробки корекційно-розвивальної програми підвищення соціальної відповідальності молоді та особливостям її реалізації. Авторкою ретельно описано структуру та розкрито зміст структурних компонентів розробленої програми, представлено опис та особливості застосування методів і процедур у процесі здійснення корекційно-розвивального впливу та проілюстровано результати цієї роботи.

Заслуговує схвальної оцінки процес апробації розробленої дисертанткою програми, що відбувався впродовж 4 місяців. У цьому процесі брали участь загалом 30 осіб – експериментальна група, яку для ефективності роботи було розподілено на три підгрупи. Корекційно-розвивальна програма передбачала проведення 16 тематичних занять/сесій (по 4-4,5 години кожне заняття), які відбувалися у формі тренінгу. Загалом дослідницею було проведено близько 200 годин таких занять. Представлені в роботі результати апробації, засвідчили ефективність корекційно-розвивальної програми щодо підвищення соціальної відповідальності молоді.

Загалом констатуємо, що презентоване дисертаційне дослідження О. В. Палагнюк є актуальним, методологічно коректним, має чималу наукову новизну, безумовне теоретичне і практичне значення, а також перспективи продовження. Воно суттєво доповнює знання про феномен соціальної відповідальності та чинники його формування – християнські настановлення. Автореферат, своєю чергою, адекватно відображає основні здобутки дисертації.

Однак, за загальної позитивної оцінки роботи, слід висловити окремі зауваження та побажання:

1. Вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що у першому розділі дисертації авторка здійснює ретельний теоретичний аналіз соціальної відповідальності та соціальних настановлень, проте відчувається дефіцит авторської аргументації щодо виокремлення у якості рядоположних з християнськими правових, авторитарних та споживацьких настановлень; також, на нашу думку, при теоретичному розгляді християнських настановлень доцільно було б за аналогією із аналізом структури релігійності та релігійної ідентичності особистості (с. 61-62), де дисертанткою виділено афективний (емоційний), когнітивний, мотиваційний і конативний (діяльнісний) аспекти, проаналізувати такі аспекти християнських настановлень, що надало б теоретичному узагальненню проблеми більшого концептуального сенсу.

2. У другому розділі автором здійснено ретельну емпіричну процедуру виокремлення структурних компонентів християнських настановлень, визначено вплив кожного компонента цих настановлень на показники соціальної відповідальності. Однак отримані результати мали б більш ґрунтовний характер при дослідженні виокремлених компонентів християнських настановлень не як окремих паралельних чинників, а як цілісної системи, що дало б змогу розробити не лише типологію соціальної відповідальності особистості, а й побудувати рівневу модель формування соціальної відповідальності особистості.

3. У поданні опису результатів апробації корекційно-розвивальної програми авторка більше уваги приділила статистичному аналізу отриманих результатів щодо її ефективності, тоді як аналіз результатів, отриманих за суб'єктивним критерієм представлений досить поверхнево. Вважаємо, що представлення узагальненого аналізу відповідей учасників за результатами розробленої автором анкети щодо оцінки ефективності тренінгу та наведення в узагальненому вигляді рефлексивних оцінок учасниками результатів роботи – оцінки інформативної насиченості програми та можливості застосування

набутих навичок і вмій по завершенні занять, дозволили б підвищити оцінку ефективності запропонованих соціально-психологічних засобів.

Проте вказані зауваження та побажання не мають принципового значення і не знижують загалом позитивної оцінки розглянутої дисертаційної роботи, яка є актуальною для сучасної соціальної психології, психології соціальної роботи й відзначається науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю, є самостійним та завершеним дослідженням.

Дисертаційна робота **«Християнські настановлення як чинник формування соціальної відповідальності особистості»**, а також автореферат повністю відповідають чинним вимогам МОН України, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка, **Ольга Василівна Палагнюк** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Академії Державної пенітенціарної служби

Ю.В. Борець